

Prof. Wacław Uruszczak

Przemówienie podczas Święta Prawnika w dniu 19 maja 2023 r.

Szanowny Panie Prezesie Stowarzyszenia Ars Legis, Szanowna Pani Rektor, Szanowny Panie Ministrze,

Czcigodni Księża, Szanowni Panie i Panowie, Drodzy Koleżanki i Koledzy, Drodzy Goście!

Przed chwilą odebrałem z rąk Pana Ministra wysokiego odznaczenie państwowe – krzyż oficerski Orderu Odrodzenia Polski, przyznany mi przez Pana Prezydenta Rzeczypospolitej Andrzeja Dudę. O przyznanie mi tego odznaczenia wystąpił Zarząd Stowarzyszenia Ars Legis im. Św. Iwo Helory, patrona prawników. Podjęte zabiegi zakończyły się powodzeniem. Niniejszym chciałbym wyrazić moje serdeczne i szczere podziękowanie: Panu Prezydentowi, Panu Ministrowi, ale szczególnie Zarządowi Stowarzyszenia Ars Legis z panem prezesem Karolem Tatarą na czele. Składam też należne podziękowanie panu Mateuszowi Kalińskiemu, sekretarzowi Zarządu, za wszystkie jego działania w tej sprawie. Dziękuję także Pani rektor prof. Dorocie Malec za piękną laudację. Wszystkim Państwu dziękuję za przybycie i obecność na tej uroczystości.

Mam prawie 77 lat. Kiedy odchodziłem na emeryturę w 2016 roku po niemal 50 latach pracy w UJ, nie oczekiwałem szczególniejszych wyróżnień, poza zwyczajowym pożegnaniem. Niespodzianką był dla mnie Order św. Sylwestra, w randze komandora, który otrzymałem od papieża Franciszka na wniosek metropolity krakowskiego księdza kardynała Stanisława Dziwisza złożony z inicjatywy Wydziału Prawa Kanonicznego UPJPII. Dzisiaj z inicjatywy ARS LEGIS wyróżniono mnie krzyżem Polonia Restituta. Nie jestem wojskowym. Mój dorobek życia to praca naukowa i dydaktyczna, ale także takie wyjątkowe dzieła, jak – zapewne niektórzy z Państwa to pamiętają – zdobycie funduszy na budowę Kliniki Chorób Środowiskowych Collegium Medicum przy ulicy Skawińskiej 8 w Krakowie. Do tych wyjątkowych dzieł w pewnej części należy także samo stowarzyszenie ARS LEGIS, a zwłaszcza wznowienie w Krakowie kultu świętego Iwo Hélyory, patrona prawników. Istotnie tutaj miałem pewien wkład, chociaż w powstaniu samego stowarzyszenia decydującą rolę odegrali inni koledzy, zwłaszcza mecenas Karol Tatar, mecenas Roman Sygulski czy pani rejent Joanna Greguła. Bardzo cieszę się z istnienia i działalności tego stowarzyszenia, które propaguje pośród prawników wartości katolickie, a zwłaszcza poczucie służby społecznej. Święty Iwo, zasłynął jako obrońca ubogich. Jego osoba powinna nadal tego rodzaju wzorzec przypominać dzisiejszym prawnikom.

Nie przedłużając tego fragmentu mojego wystąpienia bardzo serdecznie raz jeszcze dziękuję, w tym zwłaszcza mojej małżonce Barbarze i całej Rodzinie.

WIERNOŚĆ - WARTOŚĆ NA CZAS ZMIAN

Wierność to jedna z ludzkich cnót uznawanych w zasadzie za pozytywne i pożądane.

„Wierność to przywiązanie do idei, czegoś lub kogoś. To życie przeżywane z szacunkiem dla wartości, które tworzą wielkie społeczeństwa, wielkie narody, wielkie jednostki. Wierność implikuje regularność, zażyłość, stałość, wytrwałość, nawet poprzez cierpienie.”¹

Wierność jest jedną z ważniejszych cnót. Wystarczy zestawić ją z jej zaprzeczeniem czy przeciwieństwem, a więc ze zdradą, oszustwem, lenistwem, kłamstwem, wiarołomstwem, nieuczciwością czy też po prostu z niewiernością. Przytoczone wyrazy oznaczają z całą pewnością zachowania nieetyczne, zasługujące na powszechną dezaprobatę. Dlatego może dziwić, że współcześnie w naszych czasach wierność jako cnota czy postawa jest – jak się wydaje - czymś wstydliwym, a przynajmniej niezwykłym. Kiedyś powiedziałem w gronie kilku przypadkowo spotkanych osób, że byłem zawsze wierny swojej żonie, to usłyszałem – „To wiele Pan stracił”. Ja nic nie straciłem. Ja zyskałem.

Wierność jest kategorią złożoną i nie da się całkiem prosto jej określić. Odwołując się do językowego znaczenia tego terminu można wskazać bardzo wiele jego znaczeń,

Internetowy słownik synonimów języka polskiego „synonim.net” podaje ich aż 235. Chodzi o takie terminy jak m.in.: akrybia, akuratność, dociekliwość, dogłębnosc, dokładność, dosłowność, drobiazgowość, finezyjność, lojalność...Ten słownik dzieli te wszystkie synonimy na kategorie znaczeniowe:

- » wierność - w kontekście precyzyjnego postępowania
- » wierność - jako skrupulatne wykonywanie swoich obowiązków
- » wierność - jako zgodność z prawdą
- » wierność - w odniesieniu do osoby uczciwej

¹ “La fidélité, c’est l’attachement à une idée, à quelque chose ou à quelqu’un. C’est la vie vécue dans le respect des valeurs qui font de grandes sociétés, de grands peuples, de grandes personnes. La fidélité implique la régularité, la familiarité, la constance, la persévérance, même à travers la souffrance.” Cyt. wg: [Comment se manifeste la fidélité de Dieu? - Centre de Documentation et d’Etude du Pontificat de Jean-Paul II à Rome \(jp2doc.pl\)](#) [dostęp: 3-05-2023]. Przekład WU.

- » wierność - w kontekście niewolniczego wykonywania poleceń
- » wierność - w kontekście bycia komuś wiernym
- » wierność - w kontekście rygorystyczności
- » wierność - jako postępowanie zgodne z prawem
- » wierność - w odniesieniu do przesadnej dokładności
- » wierność - w odniesieniu do instrumentu
- » wierność - w kontekście niezmienności
- » wierność - jako zgodność z czymś
- » wierność - w kontekście doskonałości
- » wierność - cecha osoby wielkodusznej²

Wskazane powyżej kategorie znaczeniowe rzeczownika wierność z pewnością są interesujące i godne bliższego omówienia. Nie będę jednak tego tutaj robił, a skupię się na aspekcie normatywnym wierności.

Rozważając „wierność” jako cnotę czyli cechę charakteru i zachowania ludzkiego, nasuwa się potrzeba analizy wieloaspektowej. **Po pierwsze chodzi analizę w aspekcie podmiotowym czyli kto jest zobowiązany do wierności, a więc o podmiot czynny. Po drugie, chodzi o odpowiedź na pytanie wierność komu czyli osobę lub podmiot zbiorowy będący beneficjariuszem wierności, a więc o podmiot bierny. Po trzecie, chodzi o wierność czemu czyli analizę w aspekcie przedmiotowym, o odpowiedź na pytanie czego ona dotyczy.** Wszystkie te trzy aspekty wierności są niezwykle ważne. Dopiero rozważenie ich obu dostarcza w miarę pełny obraz zjawiska (fenomenu).

Wierność jest relacją zachodzącą między osobami fizycznymi (indywidualnymi) i zbiorowościami. Osoba czy też osoby, które cechuje wierność a więc osoby wierne, okazują ją wobec innej osoby fizycznej czy też zbiorowości. Podmiotami zobowiązanymi do wierności są osoby, którym obowiązek ten narzuca prawo, religia, obyczaje, system wartości, a nawet ich własny interes. Nie da się jednak wykluczyć wierności wymuszonej groźbą negatywnych skutków materialnych lub osobistych, czy też korzyści. Wierność była szczególnie eksponowana w europejskiej kulturze rycerskiej. W przeszłości, w szczególności

² [Synonim wierność](#) • [Słownik synonimów słowa wierność](#) • [Synonim.NET](#) [dostęp: 3-05-2023]

w średniowieczu kontrakt lenny jaki zawierali ze sobą senior i jego wasal zobowiązywał tego ostatniego przede wszystkim do wierności.

Współcześnie zobowiązani do wierności są w pierwszej kolejności czołowi funkcjonariusze państwa, jak prezydent, prezes rady ministrów, ministrowie, parlamentarzyści. W rocie składanej przez nich przysięgi figuruje zobowiązanie do wierności Konstytucji. Z kolei sędziowie składają ślubowanie wierności Rzeczypospolitej Polskiej.³ Obowiązek wierności Rzeczypospolitej jest jednak szerszy pod względem podmiotowym. **Obowiązek wierności Rzeczypospolitej Polskiej oraz troska o dobro wspólne dotyczy każdego obywatela (art.82 Konstytucji).** Wierność Rzeczypospolitej Polskiej czyli wierność państwu jest w tej sytuacji podstawą istnienia i funkcjonowania państwa.

Krąg podmiotów, którym okazywana jest wierność jest jednak szerszy niż sama jedynie Rzeczpospolita. Należy do niego Bóg, Kościół, naród, rodzina, małżonek, instytucja, grupa koleżeńska. Oczywiście krąg podmiotowy może być tutaj szeroki i zindywidualizowany. W tym ostatnim przypadku chodzi o postawę wierności wobec kogoś konkretnego.

Wierność Bogu to w istocie wierność danej religii. Z reguły chodzi o religię, w której się wyrosło i praktykowało, przyjętą jako swoją. Wierność ta wiąże się silnie z wiernością okazywaną wspólnocie religijnej, propagującej daną wiarę, czyli Kościołowi. Dla każdego Chrześcijanina jest oczywiste, że Bogu należy się wierność, a nawet więcej – miłość. Nakazuje to pierwsze przykazanie Dekalogu. Na sztandarach wojskowych czy różnych organizacji figuruje często zwrot „Bóg, honor, Ojczyzna”. Jest to sui generis deklaracja najważniejszych wartości wobec których należy zachować cześć, lojalność i posłuszeństwo.

Wierność Bogu nie jest obowiązkiem nakazanym prawem państwowym. Owszem o Bogu mowa jest w szeregu aktach normatywnych, jak choćby w Preambule Konstytucji. Wiara w Boga i wierność w odniesieniu do Stwórcy nie wynika z prawa stanowionego. Gwarantowana przez Konstytucję wolność sumienia i religii daje prawo wyboru. Można wierzyć w Boga lub

³ "Ślubuję uroczyście jako sędzia sądu powszechnego służyć wiernie Rzeczypospolitej Polskiej, stać na straży prawa, obowiązki sędziego wypełniać sumiennie, sprawiedliwość wymierzać zgodnie z przepisami prawa, bezstronnie według mego sumienia, dochować tajemnicy państwowej i służbowej, a w postępowaniu kierować się zasadami godności i uczciwości." ; składający ślubowanie może dodać na końcu zwrot: "Tak mi dopomóż Bóg." Zobacz więcej na: <https://e-prawnik.pl/pytania/tekst-przysiegi-sedziowskiej.html>

nie wierzyć. Polskie prawo karne nie ściga za różnowierstwo. Nota bene czyni to od 450 lat, a konkretnie od Konfederacji Warszawskiej z 1573 r. , która ustanawiała wolność sumienia dla wszystkich i tolerancję dla wyznań niekatolickich.

Wierność Bogu jest relacją wzajemną. Ze swej strony Bóg jest także wierny wobec swojego ludu. W Biblii w Księdze Psalmów czytamy: „Pan jest wierny we wszystkich swoich słowach i święty we wszystkich swoich dziełach” (Psalm 144.13). Psalmista sławi wierność Bożą jeszcze wyraźniej w Psalmie 89 :

*2 Na wieki będę opiewał łaski Pana,
moimi ustami będę głosił Twą wierność przez wszystkie pokolenia,*

*3 albowiem powiedziałaś: «Na wieki ugruntowana jest łaska»,
utrwaliłeś swoją wierność w niebiosach*

*4 «Zawarłem przymierze z moim wybranym;
przysiągłem słudze memu, Dawidowi:*

*5 Utrwalę na wieki twoje potomstwo
i tron twój utrwalę z pokolenia na pokolenie»*

W psalmie 89 znajdujemy odpowiedź na doniosłą kwestię o przyczynę wierności Bożej. Jest nią zawarte z ludem Bożym przymierze. Bóg wierny to Bóg wykonujący przymierze. Relacja między Bogiem a ludem to relacja przymierza, a więc umowy, swoistego paktu, który Bóg dotrzymuje. Ta relacja przymierza między Bogiem a ludem dotyka kwestii prawnej. Dotrzymywanie przymierzy to relacja określona znaną regułą czy zasadą prawną **Pacta sunt servanda**. Wierny Bóg oczekuje wzajemności, a więc wierności od ludzi nie tylko w stosunku do niego, lecz też wobec innych ludzi. W czasach Oświecenia czołowi filozofowie przyczynę powstania społeczeństwa i państwa widzieli w umowie społecznej (contrat sociale) zawartej między wolnymi ludźmi. Treścią tej umowy było w istocie obowiązujące prawo. Naruszenie prawa, to w swej głębokiej istocie naruszenie umowy społecznej. Naruszeniem umowy społecznej były przestępstwa karne, zwłaszcza najcięższe czyli zbrodnie. Czyny tego rodzaju godziły w społeczeństwo rozumiane jako wspólnota wolnych jednostek.

Wierność ojczyźnie, społeczeństwu, państwu nakazana jest prawem ludzkim. Obowiązek wierności wynika z przepisów Konstytucji czy szczegółowych ustaw. Umacniany jest zazwyczaj w formie przysięgi czy też ślubowania, składanej przez Prezydenta, parlamentarzystów, sędziów i wielu innych funkcjonariuszy publicznych. Przysięga na celu umocnić obietnicę sumiennego wykonywania nałożonych obowiązków. W rotach przysięg przeważnie wprost mowa jest o wierności. W szczególności w rocie przysięgi składanej przez Prezydenta RP przy obejmowaniu urzędu mowa jest o wierności konstytucji.

Art. 130 Konstytucji:

"Obejmując z woli Narodu urząd Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, uroczyście przysięgam, że dochowam wierności postanowieniom Konstytucji, będę strzegł niezłomnie godności Narodu, niepodległości i bezpieczeństwa Państwa, a dobro Ojczyzny oraz pomyślność obywateli będą dla mnie zawsze najwyższym nakazem". Podobna rota odnosi się do premiera i członków rady ministrów.⁴

Rota przysięgi wojskowej wymienia obowiązek wierności na pierwszym miejscu: „Ja, żołnierz Wojska Polskiego, przysięgam **służyć wiernie** Rzeczypospolitej Polskiej, bronić jej niepodległości i granic. Stać na straży Konstytucji, strzec honoru żołnierza polskiego, sztandaru wojskowego bronić. Za sprawę mojej Ojczyzny w potrzebie krwi własnej ani życia nie szczędzić. Tak mi dopomóż Bóg”.

Z kolei oficerowie WP przysięgają: „**PRZYSIĘGAM! służyć wiernie** Rzeczypospolitej Polskiej, bronić jej niepodległości i granic. Stać na straży Konstytucji, strzec honoru żołnierza polskiego, sztandaru wojskowego bronić. Za sprawę mojej Ojczyzny w potrzebie krwi własnej ani życia nie szczędzić”.

O wierności choć nieco inaczej mowa jest w rocie przysięgi oficerów policji: „Wykonując powierzone mi zadania, ślubuję pilnie przestrzegać prawa, dochować wierności konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej, przestrzegać dyscypliny służbowej oraz wykonywać rozkazy i polecenia przełożonych.”

⁴ Prezes Rady Ministrów, wiceprezesa Rady Ministrów i ministrowie składają wobec Prezydenta Rzeczypospolitej następującą przysięgę: "Obejmując urząd Prezesa Rady Ministrów (wiceprezesa Rady Ministrów, ministra), uroczyście przysięgam, że dochowam wierności postanowieniom Konstytucji i innym prawom Rzeczypospolitej Polskiej, a dobro Ojczyzny oraz pomyślność obywateli będą dla mnie zawsze najwyższym nakazem". Przysięga może być złożona z dodaniem zdania "Tak mi dopomóż Bóg".

Natomiast ślubowanie zwykłych policjantów zobowiązania do wierności już nie przewiduje: „Ślubuję strzec tajemnic związanych ze służbą, honoru, godności i dobrego imienia służby oraz przestrzegać zasad etyki zawodowej”

Wierność małżeńska

Obowiązek wierności wiąże się szczególnie z małżeństwem czyli trwałym związkiem kobiety i mężczyzny w celu wspólnego pożycia i założenia rodziny zawartym w szczególnej formie prawnej. W przysiędze składanej przez narzeczonych w czasie ceremonii ślubnej w kościele wierność wymieniana jest *expressis verbis*. *Ja ... ślubuję Tobie... miłość, wierność i uczciwość małżeńską oraz że cię nie opuszczę aż do śmierci.*⁵ W Urzędzie Stanu Cywilnego ślubowanie małżeńskie nie wymienia wierności. Odwołuje się do uświadomionych „praw i obowiązków małżeńskich”, wśród których – jak wynika z art. 23 KRO wymieniony jest obowiązek wierności.⁶ W cywilnym związku małżeńskim wierność nie jest zaprzysięgana, a jedynie nakazana przez prawo, jako obowiązek małżeński. Inaczej w małżeństwie sakramentalnym.

Naruszenie obowiązku wierności małżeńskiej czyli zdrada małżeńska może stać się przyczyną rozkładu wspólności małżeńskiej i w konsekwencji doprowadzić do rozwiązania małżeństwa przez rozwód. Poza wszystkim innym niedotrzymanie wierności w małżeństwie jest naruszeniem zawartego przymierza, a więc umowy. Jest sprzeczne z zasadą *pacta sunt servanda*. Masowe rozwody negatywnie wpływają na kondycję demograficzną społeczeństwa.

Każda wspólnota istnieje tylko dzięki wierności dużej części, czy nawet większości jej członków. Bez wiernych, zwłaszcza szczerych, prawdziwych wiernych następuje z reguły dezintegracja, a nawet upadek i likwidacja danej społeczności. Dotyczy to państwa, kościoła, rodziny, małżeństwa, i szereg innych istniejących wspólnot społecznych.

Jaka jest funkcja prawa w obronie wierności. Prawo może bronić całości wspólnoty przez nakazywanie wierności, ale nic nie zastąpi rzeczywistego wewnętrznego przywiązania. W

⁵ „Ja (Twoje imię) biorę Ciebie (imię partnera) za męża/żonę i ślubuję Ci: miłość, wierność i uczciwość małżeńską, oraz że Cię nie opuszczę aż do śmierci. Tak mi dopomóż, Panie Boże Wszechmogący, w Trójcy jedyny i wszyscy święci”.

⁶ „Świadomy/Świadoma praw i obowiązków wynikających z zawarcia małżeństwa uroczyste oświadczam, że wstępuję w związek małżeński z (imię i nazwisko drugiej z osób wstępujących w związek małżeński) i przyrzekam, że uczynię wszystko, aby nasze małżeństwo było zgodne, szczęśliwe i trwałe.”

przeszłości wymuszano wierność Bogu i Kościołowi przez karanie różnowierców. W Polsce dość wcześnie je zakończono w akcie zwanym Konfederacją warszawską z 1573 r., a więc 450 lat temu. Współczesne kodeksy nie przewidują karanie za cudzołóstwo, a więc za zdradę małżeńską. Gdy rozważam kwestię wierności, wartości szczególnie doniosłej na czas zmian, to wydaje mi się, że jej istota polega na dotrzymywaniu danego słowa, a więc: **Pacta sunt servanda.**

Podmiotem wierności jest też każdy pojedynczy człowiek. Chodzi o wierność samemu sobie, a więc wierność swojemu powołaniu, swoim przekonaniom czy wyznawanym wartościom, wreszcie sumieniu. Wierność jest szczególnie potrzebna. Bez niej zanika w społeczeństwie poczucie wspólnoty, a więc społeczeństwo się rozkłada. Społeczeństwo jako fundament państwa może istnieć dzięki wierności jego członków okazywanej na różnych polach życia. Bez zaangażowanych wiernych następuje dezintegracja. Dotyczy to państwa, kościoła, narodu, małżeństw i rodzin.

Milan Kundera, czeski pisarz współczesny, ur. 1929 r. w książce pt. „Nieznosna lekkość bytu” napisał:

„Wierność jest pierwszą z cnot; to ona nadaje naszemu życiu jednolitość – w przeciwnym wypadku rozprysnęłoby się na tysiące chwilowych wrażeń jak na tysiąc szklanych odłamków.”

Wierność tak rozumiana oznacza – odwołując się do słów ojca świętego Jana Pawła II - „bardziej być, niż więcej mieć”. Wierność to obowiązek a zarazem naturalna potrzeba człowieka. Człowiek z natury jest istotą społeczną. Jak pisał Hugo Grocjusz, cechuje go swoisty pragnienie społeczności (*apetitus societatis*). Nakazuje on żyć we wspólnocie, a nie w samotności. Wspólnota zaś wymaga wierności (*fidelitas*). Bez wierności i w konsekwencji wzajemnego zaufania następuje dezintegracja i rozpad. Powtórzę więc wezwania Pana Cogito (człowieka myślącego) Zbigniewa Herberta: „Bądź wierny. Idź”. Wg Kodeksu Bushido – pierwszą i najważniejszą cnotą samuraja jest właśnie wierność.

Wierność jest bez cienia wątpliwości „wartością na czas zmian”. Chodzi zwłaszcza o wierność Bogu, Ojczyźnie, Kościołowi, rodzinie, prawdzie, powołaniu. Wierność nie oznacza odrzucenia zmian, ale zawsze winny one następować mądrze, w celu osiągnięcia dobra – indywidualnego i wspólnego.

Osobiście wierność uważam za szczególnie doniosłą cnotę. Dałem temu świadectwo z moim tomiku wierszy pt. „Wiara nadzieja i miłość”, wydanym przez Księgarnię Akademicką w 2022 r. Dedykowałem go mojej małżonce Barbarze w podziękę za 51 lat wspólnego życia w sakramentalnym związku. Mam ten tomik w ręku. Przeczytam z niego parę fragmentów. Chciałem już teraz zapowiedzieć, że tomiki będą do wzięcia w Galerii Weiss, oczywiście gratisowo. Zainteresowani są proszeni o wpłatę na cel charytatywny dowolnej kwoty. A teraz zapowiedziane wiersze.

Dary Ducha świętego

Czy wiesz, jakie dary ma Duch Święty dla Ciebie?

To dzięki nim właściwie możesz znaleźć się w niebie

Dar pierwszy to mądrość wielka, niepojęta

Dzięki której twój umysł steruje twym życiem

Drugi dar to rozum, nie wszyscy go mają

To on każe być sobą i nie leżeć za zgrają

Dar umiejętności, inaczej dar wiedzy

Tylko nieliczni dar ten posiadli koledzy

Rada i męstwo, to kolejne dary

Dzięki nim mężowie i żony tworzą zgrane pary.

Dwa ostatnie dary, które Duch nam zsyła

To pobożność i bojaźń Boża, co się w serce wryła.

Wszystkie one zapamiętaj, są błogosławieństwem

Nie zapomnij o tym i ciesz się zwycięstwem.

„Życie to bycie”

Życie to bycie

Każdy wie

Ale w niebycie
Chyba nie
Żyjemy, jemy, kochamy się
W codziennym bycie,
W niebycie - nie
Nie pragnij więc
Odejść od bytu,
Opuścić ziemię,
Przejść do niebytu.
Pomyśl jak wiele
Przed tobą chwil
I do przebycia
Długich mil.
Pracuj, kochaj,
Pomyśl o sobie,
A zwłaszcza pomyśl
O swojej wątrobie.
Daj jej wytchnienia
Ją jedną masz.
A ona w tobie
Pełni wciąż straż:
I łapie wszystkie
Twe patogeny
I dba o zdrowie,
Zwalcza migreny.
Pomyśl o Bogu,
Który cię kocha
I księgę życia twoją wydłuża.

To on posyła Anioła Stróża,
Który cię strzeże,
W trudzie nie nurza.
Bóg radość daje
Tobie codzienną
I nieśmiertelność
W niebie bezcenną.

Święty Iwo Hélory z Bretanii

Sanctus Ivo erat Brito, advocatus sed non latro, res miranda populo

“Adwokat uczciwy, niekrzywdzący ludzi.

Święty Iwo z Bretanii podziw ludzi budzi.

Dziękuję za uwagę!